

УДК 75.047.034.7(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/58-1-14>**Ольга КОНОВАЛОВА,**

orcid.org/0000-0002-1782-4757

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри образотворчого мистецтва

Київського університету імені Бориса Грінченка

(Київ, Україна) o.konovalova@kubg.edu.ua

Наталія ПРОХОРОВА,

orcid.org/0000-0001-5983-4809

старший викладач кафедри образотворчого мистецтва

Київського університету імені Бориса Грінченка

(Київ, Україна) natalyprokhorova@i.ua

НЕБО ЯК ПРОСТІР ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ГРИ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ЖИВОПИСІ

У статті обґрунтовано формальний і семантичний зв'язок сучасного мистецького простору із добою бароко XVII–XVIII ст. на теренах України. Увагу зосереджено на живописних творах сучасних українських художників, композиційною особливістю яких є зображення «абсолютного» неба без позначення земної площини. Зазначена тенденція виявлена вперше й прослідковується, зокрема, у полотнах В. Ралко, В. Трубіної, С. Беліка, І. Коновалова, М. Мамсікова. Виокремлені полотна розглянуто у контексті принципів барокової естетики з урахуванням викликів XXI ст., зокрема, інформаційної революції і суспільно-політичних катаклізмів. Виявлена група творів пейзажного жанру підкреслює ментально-культурну тяглість барокового світовідчуття як національної парадигми.

Небесний простір завжди був неодмінною складовою української культури в її візуальних та вербальних проявах. Від Одкровення Йоанна Богослова (I ст. н.е.): «І небо схвалосся, звишиш, як сувій», барокових ікон Покрова Богородиці XVII–XVIII століть – і до віршів Михайла Петренка (1817–1862): «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю» (1841) і Людмили Максимлюк «А сотню вже зустріли небеса» (2014).

Для доби бароко безкінечний Космос виявився наповненим планетами й мірадами зірок, а для сучасної людини – хмарними сервісами. Небо у бароковому сакральному мистецтві – це матеріалізація Царства Небесного, що передбачає певний канон тематичного репертуару. У той час як безмежний простір з мегабайтами інформації тільки набуває активної візуалізації у сучасних художників.

Проведене дослідження дозволяє говорити не тільки про унікальну співзвучність двох епох – сьогодення й українського бароко XVII–XVIII століть. Ментальність українського народу вибудовувалась на контрастах барокової естетики: життя/смерть, спокій/екстаз, гармонія/дисонансність. Утім, через пітьму і смерть завжди лунає прагнення до утвердження буття, що, зрештою відображає оптимістичне світовідчуття, характерне для візуальної творчості сучасних митців і нації загалом.

Аналіз живописних творів останнього десятиліття у контексті естетики доби бароко дозволяє вкотре усвідомити тісний зв'язок із національною культурною спадщиною і надає поштовх для активного творчого осмислення традицій українського мистецтва.

Ключові слова: пейзажний жанр, образ неба, сучасний українській живопис, естетика бароко.

Olha KONOVALOVA,

orcid.org/0000-0002-1782-4757

Ph.D.,

Associate Professor at the Department of Fine Arts

Borys Hrinchenko Kyiv University

(Kyiv, Ukraine) o.konovalova@kubg.edu.ua

Natalia PROKHOROVA,

orcid.org/0000-0001-5983-4809

Lecturer at the Department of Fine Arts

Borys Hrinchenko Kyiv University

(Kyiv, Ukraine) natalyprokhorova@i.ua

THE SKY AS SPACE FOR INTELLECTUAL PLAY IN CONTEMPORARY UKRAINIAN PAINTING

The article substantiates the formal and semantic connection of modern-day artistic space with the Baroque era of the 17th-18th centuries on the territory of Ukraine.

The attention is focused on the paintings of contemporary Ukrainian artists, the compositional feature of which is the image of the "absolute" sky without denoting the earth's plane. This trend was discovered for the first time and can be traced, in particular, in the canvases of Vlada Ralko, Valeriya Trubina, Serhiy Belik, Ihor Konovalov and Maksym Mamsikov. Selected canvases are considered in the context of the principles of Baroque aesthetics, taking into consideration the challenges of the 21st century, particularly the information revolution and socio-political cataclysms. The identified group of works belonging to the landscape genre underlines the mental and cultural durability of the Baroque worldview as a national paradigm.

The heavens have always been an integral part of Ukrainian culture in both their visual and verbal manifestations. From the Revelation of John the Theologian (1st century AD): "And the sky hid itself, curled up like a scroll", Baroque icons of the Protection of the Mother of God of the 17th-18th centuries - and to the poems of Mykhaylo Petrenko (1817-1862): "I look at the sky and a thought comes to mind" (1841) and Ludmila Maksymlyuk "And the heavens have already met one hundred" (2014).

For the Baroque era, the infinite Universe appeared to be filled with planets and myriads of stars, and for modern man with cloud services. The sky in sacred Baroque art is the materialization of the Kingdom of Heaven, which implies a certain canon of thematic repertoire. While the boundless space with megabytes of information is only actively visualized by contemporary artists.

The research that was carried out allows us to talk not only about the unique consonance of two eras - the present day and Ukrainian Baroque from the 17th-18th centuries. The mentality of the Ukrainian people was built on the contrasts of Baroque aesthetics: life/death, peace/ecstasy, harmony/dissonance. However, through darkness and death, there is always a desire to assert existence, which ultimately reflects the optimistic worldview that is characteristic of the visual creativity of modern artists and the nation in general.

Analysis of paintings from the last decade in the context of the aesthetics of the Baroque era enables us, once again, to realize the close connection with national cultural heritage and provides impetus for active creative comprehension of the traditions that exist in Ukrainian art.

Key words: *landscape genre, images of the sky, modern Ukrainian painting, Baroque aesthetics.*

Постановка проблеми. У сучасному українському живописі виявлено твори, які формують у пейзажному жанрі окремих «кластер» – масштабне зображення неба: без лінії горизонту, інколи із включенням у композицію об'єктів різної природи й функції. На полотнах кінця ХХ – ХХІ ст. з'являються як звичні для повітряного простору: кульки, парашути, літаки, так і «alien body» – інородні тіла: фрагменти архітектурних конструкцій, стилізовані фігурки іграшкових зайчиків. Зазначені об'єкти не тільки виводять глядача за межі гравітаційного поля, а й створюють додаткові семантичні нашарування, які виявилися можливими лише в добу інформаційної революції і соціальних катаклізмів. Актуальність становить визначення спорідненостей із добою бароко з метою простеження певних символічних, естетичних і ментальних засад, які, зрештою, маркують національну ідентичність.

Відтак, дослідження сформовано згідно хронологічного принципу й руху від загального до конкретного. Мистецтвознавчий аналіз полотен сучасних українських митців сприятиме виявленню спорідненості культурних площин минулого і сьогодення. Компаративний метод дозволить визначити спільні риси й розбіжності як відповідну аргументацію щодо застосування терміну «небо-бароко» для позначення окремої категорії живописних творів у системі національного пейзажного жанру кінця ХХ – ХХІ століть.

Аналіз досліджень. Тема неба у сучасному живописі України не виокремлювалась у само-

стійне дослідження, оскільки не було підстав – значної кількості творів, у композиції яких саме небо домінувало на площині. Адже зображення повітряного простору – загалом неодмінна складова живописних творів світового мистецтва. Утім, з кінця ХХ ст. художники стали виявляти увагу до зображення виключно небесного простору, без маркування лінії горизонту і земної площини. Поява корпусу творів із відповідною тематикою стала підставою для даного дослідження, оскільки у сучасному мистецтвознавстві зазначене явище не констатовано.

Утім, варто відзначити роботи видатних діячів науки, важливі для виявлення спорідненості доби бароко із процесами у сучасному суспільстві. Науковець-енциклопедист Д. Чижевський у добі бароко вбачав прикмети національного характеру. У книзі «Філософія Г. С. Сковороди» він робить такий висновок: «...Бароко та романтика – саме ті періоди духової історії, що наклали на український дух найсильніший відбиток... Якими б шляхами не пішов духовий розвиток України, – той розвиток мусить нав'язувати раз у раз до тих самих центральних епох у духовній історії України – до барока та романтики» (Чижевський, 2004: 207–208).

У збірці наукових статей «Українське бароко та європейський контекст» висвітлюються проблеми становлення української національної культури другої половини ХVІ – першої половини ХVІІІ століть. Розглядається ідейна спрямованість мистецтва бароко, його стильові та жанрові

особливості. Важливою для даного дослідження є стаття Л. Міляєвої, у якій філософсько-символічний характер поезики українського бароко виявився суголосним культурно-історичним викликом XXI століття (Міляєва, 1991).

Спорідненість між мистецтвом сучасності і класичною добою бароко на Україні була актуалізована завдяки проекту «Міф «Українське бароко» у Національному художньому музеї м. Києва 2012 року. Куратори виставки підкресливали: «барокова модель культури, що складалася в Україні в дуже складний період її історії – у XVII – XVIII століттях, багато в чому визначила риси національної свідомості, постійно відгукуєчись не тільки в мистецтві, а й у ментальності, в особливостях суспільного життя, в політиці» («Міф українське бароко»...2012). Презентуючи твори широкого хронологічного діапазону із залученням полотен художників XX – початку XXI століття, організатори відзначили, що «барокова» складова української культури проявляється в усіх сферах нашого життя.

Представлений музейний проект сприяв детальному аналізу сучасної художньої творчості й виявленню прискіпливої уваги митців до зображення «абсолютного» небесного простору. Зазначена тенденція прослідковується, зокрема, у живописних полотнах В. Ралко, В. Трубіної, С. Беліка, І. Коновалова, М. Мамсікова. Відтак, для визначення характерних ознак у пейзажах представлених митців пропонується розглядати принципи класичної барокової естетики з урахуванням викликів XXI ст., зокрема, інформаційної революції і суспільних катаклізмів.

Мета статті – виявлення й аналіз тенденції, яка базується на демонстрації неба як композиційно-змістовної домінанти у полотнах сучасних українських художників.

Виклад основного матеріалу. Відслідковуючи творчість українських живописців, спілкуючись не тільки з майстрами пензля, а й з реалізаторами художніх матеріалів, ми звернули увагу на ситуацію, яка склалася у мистецькому просторі на початку XXI століття. На виставках увагу привертала полотна із зображенням неба – без лінії горизонту і будь-яких інших позначок сил гравітації. Відтак, виникла слушна думка дослідити зазначений феномен. Результатом ознайомлення з живописом сучасних художників стало виявлення значної групи творів, де «абсолютне» небо займає все полотно. Але навіть не композиційний аспект виокремив ряд полотен – стихія неба стала певним «резервуаром» для різноманітних об'єктів, як природних для стихії неба (літаки, повітряні кульки,

парашути), так і зовсім несподіваних об'єктів (молекули, схожі на іграшкових зайчиків).

Небесний простір завжди був неодмінною складовою української культури в її візуальних та вербальних проявах. Від Одкровення Йоанна Богослова (I ст. н.е.): «І небо сховалося, звившись, як сувій» [8], барокових ікон Покрова Богородиці XVII–XVIII століть – і до віршів Михайла Петренка (1817–1862): «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю» (1841) і Людмили Максимлюк «А сотню вже зустріли небеса» (2014).

Але тільки впродовж останніх двадцяти років XXI ст. візуалізація неба перетворилася на абсолютно самостійну живописну субстанцію, населену природними і штучними об'єктами. Відтак, щоб виявити унікальність і новизну зазначеного явища, виникає потреба провести паралелі з іншими епохами, візуальний репертуар яких також фокусується на зображенні небесного склепіння. Адже кожна доба сформувала свої нарративні ряди (символічні, реалістичні), де небо виступає як безмежна стихія супротив земної тверді. Це, зокрема, полотна В. ван Гога («Зоряна ніч», 1889), М. Реріха («Небесний бій», 1912, «Веління неба», 1915), А. Куїнджі («Місячна ніч на Дніпрі», 1880, «Хмара», 1908), С. Васильківського («Вітряки», 1915). Проте, у зазначених полотнах, як і багатьох інших класичних пейзажах, завжди присутня константа земля/небо.

Утім, найбільш відповідною сучасній демонстрації безмежжя небес виявилась саме доба бароко, її естетика і символіко-тематичний репертуар з контрастами світовідчуття й відповідними дуальностями – життя/смерть, спокій/екстаз, гармонія/дисонансність.

Варто відзначити, що межа XX – XXI ст. має надзвичайно важливу спільну рису із епохою Нової історії XVII століття – наукову революцію. Мікроскоп Антоні ван Левенгука 1674 р. вперше показав науці однокліткові організми. Удосконалений Галілео Галілеєм у 1609 р. телескоп вперше дозволив здійснити кілька важливих астрономічних відкриттів, зокрема, гори і кратери на Місяці, розміри зірок та їхню колосальну віддаленість, Чумацький Шлях як скупчення окремих зірок. У Посланні до Франческо Інголі (1624) Галілео Галілей розбиває застарілий світогляд, висловлюючись про грандіозність Всесвіту: «Невже вам не відомо, що досі ще не вирішено (і я думаю, що людська наука ніколи не вирішить), чи обмежений конечний Всесвіт чи нескінченний?» (Галілео Галілей. Послання...). А Григорій Сковорода в цій безмежності вбачав дуалізм, що характеризує не тільки барокову естетику загалом, а згодом маркує і простір культури

межі XX – XXI століть: «В цьому цілому світі – два світи, з яких складається один світ: світ видимий і невидимий, живий і мертвий, цілий і розпадливий» (Сковорода, 1983: 258).

На зламі XIX – XX ст. було підтверджено слова видатного українського філософа-мандрівника, науково фіксує пульсацію світу «невидимого», виявляючи рентгенівське випромінювання (1895), радіохвилі (1895–1899). Але справжня революція, інформаційна, розпочалась з 70-х років XX століття винайденням персонального комп'ютера. Апогеєм цієї революції стала поява всесвітньої інтернет-мережі, яка розмила кордони між світами й дозволила їм активно взаємодіяти.

Відтак, для доби бароко цей безкінечний Космос виявився наповненим планетами й мірадами зірок, а для сучасної людини – хмарними сервісами. Небо у бароковому сакральному мистецтві – це матеріалізація Царства Небесного, що передбачає певний канон тематичного репертуару. У той час як безмежний простір з мегабайтами інформації ще не став предметом активної візуалізації для сучасних художників. Проте, першим цю спробу у 2010 р. здійснив київський митець І. Коновалов, про що буде більш докладно сказано нижче.

Дослідження не передбачає детальний аналіз образу неба у світовому та національному контекстах. Обрані твори дозволяють сконцентрувати увагу й об'єктивно довести унікальність виявленої групи сучасних живописних творів.

Саме християнська доба візуалізувала образ неба й перетворила на сакральний символ. Один з виразних прикладів – композиція «Янгол, що звиває небо» (XII ст.) на пілоні південного стовпа нартексу Кирилівської церкви у Києві. Фреска логічно завершує композицію «Страшний суд» й ілюструє біблійний фрагмент: «Небо відійшло, мов книга-сувій звиваний, і кожна гора і острів із місця свого рушили» (Одкровення Йоана Богослова 6:14). В уявленні художника, який не відступав від канонічного тексту, небо перетворювалось на пластичну матерію, що рухається. Відтак, повітряна стихія набувала унікальних фізичних характеристик, символізуючи кінець світу та Останній Господній Суд.

Зображення неба стало неодмінною складовою барокової живописної естетики. Раціональну візуалізацію ірраціонального проявлено в іконах «Покров Пресвятої Богородиці», які набули поширення на теренах України у XVII – XVIII століттях. Під покровом-омофором Богородиці іконописці розміщували українських ієрархів, гетьманів та впливових козаків. Ікона «Покров Богородиці» XVIII ст. (с. Мала Бугаївка, нині – Васильківський

район Київської обл.) являє глядачу дві фундаментальні реальності – землю і небо в їх зустрічі й взаємопереході. Козацька старшина з дружинами у вбранні часів Гетьманщини маркує твердь земну, а перехід до Царства Небесного окреслено важкими й могутніми хмарами, утворюючи багатовимірність небесного склепіння.

Сучасна людина знаходиться у ситуації, коли застарілий предметно-зображальний код не здатний продемонструвати реальність, що змінилася. Око художника, налаштоване на сприйняття складної палітри кольорів, «пульсує» в резонансі із емоційним сприйняттям світу, що у синтезі формує нову міфологію і образну систему. Весь цей складний індивідуальний процес матеріалізується і змушує глядача вийти з буденності й увімкнути своєрідні «тепловізори», показати невидиме, те, що сховано від «замиленого» ока, налаштованого виключно на магічний простір світла екранів сучасних гаджетів.

Варто підкреслити, що звернення до теми «абсолютного» неба відбулося й актуалізувалось на Україні після значних політичних зсувів на початку 2000-х років. А Революція гідності (грудень 2013 – лютий 2014) призвела до появи нового поетичного вислову – «Небесна Сотня», символу усіх загиблих протестувальників на Євромайдані у Києві. Назва з'явилася у вірші Людмили Максимлюк 21 лютого 2014 року:

«Як крила ангела, злітаючи назад

Небесна сотня в вирій полетіла» (А сотню вже зустріли небеса...).

Політична ситуація стала тим «вузлом напруги», який дав новий поштовх розгортанню нового чуттєвого й інтелектуального досвіду пізнання часу, що невинно змінюється. Цей «вузол» на теренах України поєднав дві епохи – добу бароко (XVII – XVIII ст.) і сучасність (з 2000 р. до сьогодні). Одним із з'єднувальних маркерів і став образ неба, передусім у живописній та літературній творчості.

Людмила Міляєва, аналізуючи символіку оздоблення Спасо-Преображенської церкви у Великих Сорочинцях (1723–1732), висловила думку, абсолютно співзвучну духовним настановам сьогоднішньої України. Те, що є характерним для естетики бароко – ідея вічного життя, антитеза «смертність/вічність», проявляється у сучасній поетичній і живописній творчості як типове для українського бароко оптимістичне світовідчуття (Міляєва, 1991: 129). І небесний простір, як певний перехід від миті життя до вічності, набув у живописі XXI ст. оновленого символіко-філософського значення. Суспільство, оплетене глобальними

масовими мережами, занурене у військові конфлікти, змусило художників змінити поетику небесної сфери навіть у такому традиційному медіа, як живопис.

У результаті дослідження було виявлено три групи творів, у яких картинна площина являє собою суцільне небо із розміщеними об'єктами різних фізичних властивостей і мистецької образності й символіки. Також виявлено форми – природні й штучні, якими сучасні українські художники маркують небо.

Перша група творів являє зображення «абсолютного» неба у його класичних проявах – ілюзорно-реалістичному і декоративно-площинному. Композиції Сергія Беліка (нар. 1953) побудовані за принципами академічного пейзажу, утім, масштаб небесного простору абсолютно нівелює ледь видиму лінію горизонту на краю полотна: «Хмари над Куяльником» (2013, 100x130 см), «Хмари» (2013, 90x120 см). Полотно Валерії Трубіної (нар. 1966) «Цукрове небо» (2007, 150x200 см) складно назвати пейзажем, оскільки весь картинний простір займають біло-блакитні, із синіми проваллями, хмари. Відсутність дії та будь-яких додаткових елементів знімає питання не тільки наративу, а й уявлення про закони гравітації загалом. Відтак, автор вимагає від глядача сфокусувати увагу на запропонованій назві та створювати суб'єктивні асоціації.

Влада Ралко (нар. 1969) пропонує подивитись на небо крізь калейдоскоп авторської палітри у площинно-декоративному вимірі. На полотні «Без назви» (2011, 160x100 см) сіро-рожеві, брунатні, коралеві й лазурові, наче притрушені пилом, пастозні пласти, ідентифікуються як небо, завдяки зображенню багряного півкола сонця в нижній частині полотна. Відсутня лінія горизонту створює прорив у безмежний простір, а контрасти кольорів додають емоційної напруги. Відтак, посилений колористичний динамізм ХХІ ст. набуває співзвучності напруженій естетиці доби бароко. Зазначена група творів презентує зображення неба як чисту, без сторонніх форм, стихію.

Друга група об'єднує живописні полотна, у яких небесний простір заповнений органічними для атмосфери штучними об'єктами – літаками, повітряними кульками, парашутами. Варто відзначити полотна відомого українського художника Максима Мамсікова (нар. 1968). З початку 2000-х років художник спрямовував свій творчий погляд на розробку яскравого колориту і створював композиції із повітряними кульками у вигляді акул (Рис.1) і персонажів популярних мультфільмів на тлі блакитного неба.

Рис. 1. Мамсіков М. «Shar-k», полотно, олія, 2011–2012, 130x190 см Джерело доступу: <https://vladey.net/ru/artwork/1785>

З синім кольором художник почав працювати у 2007 році. «Роботи так званого «синього циклу» стали своєрідною візитівкою художника, на них виник великий попит серед колекціонерів» (Все про художника...). Утім, полотна із серії «Літаки» 2006–2007 рр. не виглядають так безтурботно – темні силуети повітряних машин наче потрапляють у турбулентні вихори яскраво-хімічних кольорів.

Несподівано пророчим виявилось полотно Народної художниці України А. Буйгашевої «Попередження» (2018, 130x70 см), представлене на Всеукраїнському культурно-мистецькому проєкті «Нескорена Україна» 23 червня – 17 липня 2022 року. У п'ятні небесного простору летить арка православного собору, зруйнована вибухом. Так сучасні реалії втручаються у творчість і налаштовують митців на спроможність відчувати майбутнє.

Київський художник Ігор Коновалов вперше візуалізував той простір, який людське око не вхоплює – гігабайти інформації, що стрімко рухаються, оточуючи кожного у шаленому повсякденному існуванні. У 2010 році художником створено авторську міфологію «Інфаделіка», співзвучну поширенню інформаційних потоків. Художник презентував людській спільноті нові форми сьогодення, перетворюючи невидиме на видиме (Коновалов Ігор). Цей мистецький досвід варто виділити в окрему, третю групу творів.

Глядача першочергово приваблюють іграшкові зайчики, складені з різнокольорових кульок, які «зависають» у просторі неба. Публіка на виставках першочергово сприймає полотна художника як веселі і яскраві композиції, що тішать око витонченою колористикою. Утім, це – поверхневий емоційно-естетичний месидж, змістовна складова якого значно глибша. Зайчики візуалізують невидиму оку інформацію, що повсякчасно й щоденно оточує людство (рис. 2).

Рис. 2. Коновалов Ігор, «QR kod», 2013, полотно, олія, 190x140 см Джерело доступу: <https://sites.google.com/view/konovalov-igor/%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81%D1%8C/2013?authuser=0>

Гаджети, у яких сьогодні зберігається життя майже кожної людини на планеті, заволоділи Всесвітом («У гонитві за білим кроликом», 2015, 135x110 см). Художник матеріалізував інформацію в іграшкові фігури, в тварин, які в природному середовищі також стрімко множаться й поширюються. Варто звернути увагу на думку Д. Чижевського від 1941 року, у якій характеристика барокової естетики резонує з пошуками нової образності сучасного інформаційного середовища: «найулюбленішими засобами поезики бароко є гіпербола (перебільшення) та оксюморон (сполучення несполучних елементів в одному образі)», існування «парадоксальних елементів у кожній галузі культури бароко» (Чижевський, 1956). Відтак, жанр пейзажу набуває парадоксальних рис, сформованих у результаті інформаційної революції й соціальних викликів ХХІ століття.

Кульки, воланчики, парашути й іграшки на полотнах художників першочергово формують розважальний ряд сприйняття, характерний для масової культури. Але робота з кольором М. Мамсікова й матеріалізація сучасного інформаційного простору в полотнах І. Коновалова засвідчують вихід в інтелектуальне середовище. Як підкреслювала Л. Міляєва, «в Україні бароко проймало культуру всіх верств суспільства, його асимілювало не тільки елітарне, але й демократичне середовище» (Міляєва, 1991: 133). Отже, співзвучність минулого й сьогодення підкреслюється своєрідною дифузією між «вченим» і «низовим» бароко.

«Бароковому мистецтву притаманна декоративність, яка часом відсуває на другий план глибокий сенс та внутрішній зміст, що призводить до абсолютизації мистецької гри» (Чижевський, 2003).

Саме гра на полотнах сучасних художників є важливою змістовною одиницею, яка змушує глядача призупинитися й поміркувати над швидкоплинною сучасністю. І знову варто згадати думки Д. Чижевського про «синкретичну течію бароко, в якій дійсно усе пливе та пливе, змінюється та перетворюється, постає та зникає в цьому процесі» (Чижевський, 2003). Науковець і гадки не мав, що у ХХІ столітті все дійсно буде стрімко рухатися, формуючи кліпову свідомість сучасної людини.

Роздуми видатних українських філософів і мистецтвознавців – від Г. Сковороди й до сьогодення – дозволяють окреслити спорідненість двох епох. Тенденції в живописі, де небо виступає проривом у безмежжя інформаційного простору ХХІ століття – візуальний феномен, підживлений віртуальним простором соціальних медіа та Інтернетом. Зазначена композиційна особливість групи живописних творів дозволяє виявити змістовно-символічні характеристики полотен і актуалізувати певну ментально-культурну тяглість барокового світовідчуття як національної парадигми.

Висновки. В історії українського живопису є періоди, варті уваги не тільки з боку формотворення й певних стилістичних констант, а, першочергово, як маркери світовідчуття, емоційного інтелекту народу. Саме таким маркером є підкреслена, чітко артикульована символіка неба в живописних творах доби бароко. Демонструючи земне і небесне, доба бароко завжди зберігала певну межу між світами. В українських іконах, зокрема, «Страшний суд» і «Покрова Богородиці», небеса перетворюються на сакральний простір, у якому візуалізуються Рай і Ад чи піднімається Богородиця, яка огортає своїм Покровом народ.

Барокова живописна композиція дає просторові та часові орієнтири. Глядач має можливість сприймати головні «опорні точки»: верх і низ, близько й далеко, початок і кінець – всі константи барокової естетики. Натомість цифровий світ ХХІ ст. знімає будь-які дуальності й змушує художників зосередити увагу на відтворенні безмежності. Що для сучасного глядача є цілковитим розумінням матеріального втілення простору інформаційних технологій. Людина епохи бароко жила у динамічну добу, сповнену наукових відкриттів і гострих суперечностей. Саме у такій політично-соціальній напрузі й перебуває сучасна Україна.

Зображення повітряного середовища у живописі під впливом зміни естетичних парадигм поступово трансформувалось від зображення Царства Небесного і наукової ілюзорності повітряної та лінійної перспектив до метафізики Всесвіту і виходу в сучасний цифровий простір і хмарні

сервіси. Тяжіння до формальних і семантичних контрастів естетики бароко супроводжують українську культуру упродовж століть і формують унікальні явища у національному образотворчому мистецтві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. А сотню вже зустріли небеса... URL: <http://ukrainka.org.ua/a-sotnyu-vzhe-zustrily-nebesa> (Дата звернення: 06.10.2022)
2. Все про художника Максима Мамсикова. URL: <https://vogue.ua/article/culture/art/vse-o-hudozhnike-maksime-mamsikove.html> (Дата звернення: 19.10.2022)
3. Галілео Галілей. Послання до Франческо Інголі. URL: <http://www.astro-cabinet.ru/library/Galiley/Ingoli.htm> (Дата звернення: 01.10.2022)
4. Коновалов Ігор. URL: <https://mitec.ua/category/artists/konov-igor/> (Дата звернення: 19.10.2022)
5. Міліяєва Л. Церква Спаса-Преображення і поетика українського бароко. Українське бароко та європейський контекст / Ін-т мистецтвознав., фольклору та етнографії ім. М.Т. Рильського АН УРСР. – К.: Наук. думка, 1991. С. 128–135.
6. «Міф «Українське бароко». Проект Національного художнього музею. 2012. URL: <https://artukraine.com.ua/ukr/a/mif-ukrainskoe-barokko--proekt-nacionalnogo-hudozhestvennogo-muzeya/#.YtrZeHZBywV> (Дата звернення: 29.10.2022)
7. Одкровення Йоана Богослова. Переклад Івана Хоменка. URL: <https://ukrbible.at.ua/REV/rev6.htm> (Дата звернення: 01.11.2022)
8. Сковорода Г. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи. – К.: Наук. думка, 1983. 543 с.
9. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). – Нью-Йорк, 1956. С. 248–317. URL: <http://litopys.org.ua/chyzh/chy10.htm> (Дата звернення: 07.11.2022)
10. Чижевський Д. Українське літературне бароко: Вибрані праці з давньої літератури. К.: Обереги, 2003. 576 с. URL: <http://litopys.org.ua/chyzh/chyb.htm> (Дата звернення: 07.11.2022)
11. Чижевський Д. Філософія Г.С. Сковороди. Харків: Прапор, 2004. 272 с.

REFERENCES

1. A sotniu vzhe zustrily nebesa... [And hundred was already met by skies]. URL: <http://ukrainka.org.ua/a-sotnyu-vzhe-zustrily-nebesa> [in Ukrainian].
2. Vse o khudozhnyke Maksyme Mamsykov. [All about an artist Maxim Mamsykov]. URL: <https://vogue.ua/article/culture/art/vse-o-hudozhnike-maksime-mamsikove.html> [in Russian].
3. Halileo Halilei. Poslannia do Franchesko Inholi. [Galileo Galilei. Message to Franchesko Inholi]. URL: <http://www.astro-cabinet.ru/library/Galiley/Ingoli.htm> [in Ukrainian].
4. Konovalov Ihor. URL: <https://mitec.ua/category/artists/konov-igor/> [in Ukrainian].
5. Miliaieva L. Tserkva Spasa-Preobrazhennia i poetyka ukrainskoho baroko [Church of the Transfiguration and poetics of the Ukrainian baroque]. Ukrainske barokko ta yevropeyskyi kontekst / In-t mystetstvozn., folkloru ta etnohrafii im. M.T. Rylskoho AN URSR. – K.: Nauk. dumka, 1991. S. 128–135. [in Ukrainian].
6. «Mif «Ukrainske baroko». Proekt Natsionalnogo khudozhnogo muzeiu. [A myth is the «Ukrainian baroque». Project of the National artistic museum]. URL: <https://artukraine.com.ua/ukr/a/mif-ukrainskoe-barokko--proekt-nacionalnogo-hudozhestvennogo-muzeya/#.YtrZeHZBywV> [in Ukrainian].
7. Odkrovennia Yoana Bohoslova. [Revelation of John the Theologian]. Pereklad Ivana Khomenka. URL: <https://ukrbible.at.ua/REV/rev6.htm> [in Ukrainian].
8. Skovoroda H. Virshi. Pisni. Baike. Dialohy. Traktaty. Prytchi. Prozovi perekłady. Lysty. [Verses. Songs. Fables. Dialogues. Treatises. Parables. Prosaic translations. Foliast]. K.: Nauk. dumka, 1983. 543 s. [in Ukrainian].
9. Chyzhevskiy D. Istorii ukrainskoi literatury (vid pochatkiv do doby realizmu). [History of Ukrainian literature (from beginning to twenty-four hours to realism)]. Niu-York, 1956. S. 248–317. URL: <http://litopys.org.ua/chyzh/chy10.htm> [in Ukrainian].
10. Chyzhevskiy D. Ukrainske literaturne baroko: Vybrani pratsi z davnoi literatury. [Ukrainian literary baroque: Chosen labours with old literature]. K.: Oberehy, 2003. 576 s. URL: <http://litopys.org.ua/chyzh/chyb.htm> [in Ukrainian].
11. Chyzhevskiy D. Filosofii H.S. Skovorody. [Philosophy of G. Skovoroda]. Kharkiv: Prapor, 2004. 272 s. [in Ukrainian].